

Performativní užívání dokonavého prézentu v češtině ve srovnání s jinými slovanskými jazyky

---

Plán přednášky

- I. Paradox vidu českých performativních sloves
  - II. Co přesně pokládáme za performativní užívání slovesa?
  - III. Srovnání užívání performativních sloves v češtině, ruštině a polštině
  - IV. Výsledky a shrnutí
-

Paradox vidu českých performativních sloves

- i. Z dějin bádání nad performativními slovesy resp. výpověďmi
  - ii. Užívání dokonavého vidu u ruských a polských performativ
  - iii. Dickey aj. o vidu performativních sloves
  - iv. Česká literatura o performativních formulích
  - v. Otázky
-

Z dějin bádání nad performativními slovesy, resp. výpovědmi

- do světové lingvistiky zavedl pojem „performativních sloves“ Austin (1958)
    - In these examples it seems clear that to utter the sentence (in, of course, the appropriate circumstances) is not to *describe* my doing of what I should be said in so uttering to be doing or to state that I am doing it: it is to do it.
  - v slavistických kruzích byl tento fenomén znám dříve, od prací Erwina Koschmiedera z třicátých let 20. století
    - ... daß es sich hierbei um einen Sonderfall handelt, in dem nämlich das Aussprechen des Satzes nicht nur von der Handlung spricht, sondern auch eben die betr[effende] Handlung ist
-

Užívání dokonavého vidu u ruských a polských performativ

- už Koschmieder uvádí polské doklady performativních sloves, užívaných v dokonavém vidu
    - A teraz *poproszę* o odprowadzenie do powozu
    - Tylko na baronową ... *ośmielę* się zwrócić uwagę.
  - podobné ruské doklady uvádí aspektologická literatura, např. (srov. Forsyth 1970, 150; Bondarko 1971, 222; Apresjan 1986, 215)
  - srov. tento doklad z Bondarka:
Лондон – поучительный и занимательный город, *повторю* я, но занимательно только утром. (Гончаров)
-

Dickey aj. o vidu performativních sloves

- “The North Slavic languages all allow coincidence with performative verbs to some degree; the South Slavic languages, with the exception of Sn, almost never do. Within the North Slavic languages, West Slavic exhibits a much higher degree of coincidence with performative verbs [...] than East Slavic does.” (Dickey 2000, 177f.)
- “Cases of coincidence in Ru are very limited. The only pv verbs that can apparently denote an action simultaneous to the moment of utterance are a narrow class of *verba dicendi*, e.g. *skazatʹ*^p ‘say’ *priznatʹsja*^p ‘admit’ [...]” (ibidem 179)
- “Farther to the west, in Pol, the amount of coincidence increases slightly”. (ibidem 182)
- “At the extreme western end of Slavic, Cz, Sk, and Sor also allow a relatively high degree of coincidence, although the unfortunately scanty literature on the subject (mostly on the basis of Cz) often gives conflicting opinions, so that the actual extent of coincidence in these languages is not entirely clear. However, there can be no doubt that *verba dicendi* and other social performatives allow coincidence [...]. (ibidem 183)
- podobná tvrzení můžeme najít u Wiemera (v tisku) a Łazińského (v tisku)

Česká literatura o performativních formulích

- Na výrazové (formální) rovině se funkční rozdíl mezi performativním a neperformativním užitím ilokučních sloves projevuje takto:
  - performativně užitá ilokuční slovesa mají zpravidla formu 1. os. indikativu přítomnosti
  - jsou vždy nedokonavá
  - často se po nich klade výraz *tímto* (...)
  - nemohou mít většinou zápornou podobu
  - nemohou být „zpochybněna“ epistemickými částicemi
  - nemohou být „rozvitá“ časovými ani místními výrazy.

(Skladba češtiny 1998, 436)
- Hirschová
  - Při zkoumání sloves, která mohou být užitá performativně [...], je důležitým faktorem slovesný vid. Ve slovanských jazycích mohou být performativně užitá pouze nedokonavá slovesa. Jestliže Apresjan (1986) akceptuje větu s dokonavým slovesem jakožto performativní (např. *Ja poprošu vas vyjti*, s. 215), je to spíše věc idiomatičeského charakteru takové výpovědi se smyslem důrazné žádosti, nikoli specifického „typu performativnosti“.

Otázky

- vyskytují se v češtině vůbec dokonavá performativa, a jestli ano, jaké typy jsou zastoupeny?
- jsou dokonavá performativa v češtině častější než v jiných slovanských jazycích?

Co přesně pokládáme za performativní užívání slovesa?

- kde jsme hledali doklady?
    - jen v beletrických podkorpusech SYN2000, SYN2005 a SYN2010
    - bez překladů
    - podkorpus s 49.647.612 slovy
  - jaké jsme hledali doklady?
    - slovesa v formě 1. os. indikativu přítomnosti
    - v přímé řeči
    - tím, že mluvčí vyslovil sloveso, se uskutečnil děj vyjádřený slovesem
    - bez časového nebo místního určení
    - sloveso nesmí být člen posloupnosti dějů
    - sloveso nesmí být podřízené jinému predikátu
    - pozor před historickým přítomností
-

Příklady a protipříklady

- „Už vás jenom *poprosím* o podpis, slečno Rosenbergová.“
- Já ti teda *řeknu*, Ireno, v čem je náš problém, když tě to tak zajímá.
- A když je pohladím a pěkně *poprosím*, jejich větve se zachvějí a stromy zpívají písně o štěstí a žalu života, o věčné pouti malé kapky širým světem i o lásce a smrti veškerenstva.
- Obyčejný ale strašně sympatický o tři roky starší kluk, který ví, jak se jmenuju. A který se mnou chce tancovat! Nevěřitelné! „Štípní mě, prosím, jo?“ *poprosím* Martinu. „Musím se probrat.“
- A *řeknu* ti, žes nedopadl s Růženou ještě tak zle, s každou jinou to mohlo být horší.
- Řekl mi, že jej mám zavolat, jestliže se dostanu do úzkých. Teď jej *poprosím* o víza; a jak dorazíme do Francie, přihlásíme se do Cizinecké legie, protože s vytvořením České legie se bude muset čekat až do války.

Doklad z twitteru

Suchen Hast Du einen Account? Anmelden

 MALL.cz @mallcz [+ Folgen](#)

Richarde, poprosím Vás ještě zaslat ofocený, nebo naskenovaný podací lístek pod číslem objednávky na email: reklamace@mall.cz.

[↩ Antworten](#) [↻ Retweeten](#) [★ Favorisieren](#) [⋮ Mehr](#)

04:31 - 29. Jan. 2014

 MALL.cz @mallcz · 29. Jan.
[@mallcz](#) [@mall](#) Kolegyně balík přednostně dohledají. Děkujeme za pomoc. Veronika
[Details](#) [↩ Antworten](#) [↻ Retweeten](#) [★ Favorisieren](#) [⋮ Mehr](#)

 Woody @woodydaocas · 29. Jan.
[@mallcz](#) [@mall](#) twitter much ?
[Details](#) [↩ Antworten](#) [↻ Retweeten](#) [★ Favorisieren](#) [⋮ Mehr](#)

 Richard Kapička @RichardKapicka · 31. Jan.
[@mallcz](#) 1. Bylo by dobré, kdybych byl v mention. 2. Číslo balíku máte už od středy ..... Dne už je 17 den od doručení balíku!
[@woodydaocas](#)
[Details](#) [↩ Antworten](#) [↻ Retweeten](#) [★ Favorisieren](#) [⋮ Mehr](#)

 MALL.cz @mallcz · 31. Jan.
[@RichardKapicka](#) [@mallcz](#) [@woodydaocas](#) Richarde, pošlete mi prosím číslo objednávky a já se na to podívám. Veronika
[Details](#) [↩ Antworten](#) [↻ Retweeten](#) [★ Favorisieren](#) [⋮ Mehr](#)

Různé typy performativ

- verba dicendi
    - A je po legraci. *Řeknu* vám to otevřeně – já to nedokážu!
    - *Přiznám se*, že mne tvoje výzva trochu překvapila.
    - Na závěr ještě *zopakuji*, že znění otázek je přetištěno z 30. ročníku Skautingu, čísel 6 a 7.
  - „mentální performativa“
    - A tak se raději *vrátím* k otázce, proč zrovna Lopatka se Stankovičem.
    - *Zakončím* zajímavou myšlenkou z článku Stupavská falza: Historií není jen to, co se skutečně stalo, ale i to, co se stalo možná.
    - „Jen na okraj *dodám*, že jako policista ve vysoké funkci musím vykázat třikrát vyšší úroveň odpovědnosti a spravedlnosti, o vnitřní harmonii ani nemluvě,“ zakřenil se McKelly.
-

Srovnání užívání performativních sloves v češtině, ruštině a polštině

- jak srovnat frekvenci užívání ve třech jazycích?
  - problematika srovnatelnosti korpusů
    - bylo by žádoucí pracovat s korpusy, vybudovanými podle podobných zásad (srov. webové korpusy Aranea V. Benka, kde však zatím chybí čeština)
    - tentokrát jsme se (kromě na ČNK) opírali o *Nacional'nyj korpus ruskogo jazyka* (<http://www.ruscorpora.ru/>) a *Narodowy Korpus Języka Polskiego* (<http://www.nkjp.pl/>)
  - jaké jsme užívali korpusy
    - Ruský národní korpus: beletristické texty po roce 1990 (27.053.928)
    - Národní korpus polského jazyka: beletristické texty (240.192.461)
    - samozřejmě by šlo uvažovat také o korpusu Intercorp
-

(pokračování)

- metoda srovnání
    - jestli se dotyčná forma vyskytuje více než 100krát, pracovali jsme se vzorkem 100 výskytů
    - jestli se forma vyskytuje méně než 100krát, pracovali jsme se všemi formami
    - všechny údaje znamenají i.p.m. (výskytů na milion)

  - slovesa, která jsme vybrali
    - *prosím/poprosím – proszę/poproszę – прошу/попрошу*
    - *říkám/řeknu – powiadam/powiem – говорю/скажу*
    - *opakuji/zopakuji – powtarzam/powtórzę – повторяю/повторю*
    - *dodávám/dodám – dodaję/dodam – добавляю/добавлю*
-

prosím/poprosím – proszę/poproszę – прошу/попрошу

	doklady	i.p.m.	performa- tiva ve vzorku	odhad i.p.m.	kvocient
prosím	11137	224,32	0,55	123,37	
poprosím	65	1,31	0,13	0,31	0,0025127
proszę	15917	66,26	0,56	37,1	
poproszę	571	2,37	0,58	1,37	0,0369272
прошу	2282	84,35	0,89	75,07	
попрошу	296	10,94	0,43	4,7	0,0626082

říkám/řeknu – powiadam/powiem – говорю/скажу

	doklady	i.p.m.	performa- tiva ve vzorku	odhad i.p.m.	kvocient
říkám	4256	85,72	0,18	15,42	
řeknu	2766	55,71	0,06	3,34	0,216601
powiadam	578	2,4	0,28	0,67	
powiem	5520	22,98	0,27	6,20	9,253731
говорю	6506	240,48	0,17	40,88	
скажу	2770	102,38	0,26	26,61	0,650929

opakuji/zopakuji – powtarzam/powtórzę – повторяю/повторю

	doklady	i.p.m.	performa- tiva ve vzorku	odhad i.p.m.	kvocient
opakuji/u	527	10,61	0,57	6,04	
zopakuji/u	37	0,74	0,21	0,16	0,026490
powtarzam	707	2,94	0,62	1,82	
powtórzę	154	0,64	0,35	0,22	0,120879
повторяю	451	16,67	0,75	12,5	
повторю	44	1,62	0,52	0,84	0,067200

dodávám/dodám – dodaje/dodam – добавляю/добавлю

	doklady	i.p.m.	performa- tiva ve vzorku	odhad i.p.m.	kvocient
dodávám	143	2,88	0,34	0,97	
dodám	80	1,61	0,11	0,17	0,175257
dodaje	132	0,54	0,06	0,03	
dodam	182	0,75	0,75	0,56	18,66666
добавляю	24	0,88	0	0	
добавлю	58	2,14	0,58	1,25	–

První výsledky

- frekvence jednotlivých sloves se ve třech jazycích silně rozcházejí, což docela překvapuje
  - jen zčásti se rozdíly dají vysvětlovat polysémií sloves
  - kvocienty dokonavého a nedokonavého užívání se dají srovnávat lépe, nápadné je zvláště, že kvocient je v češtině nejnižší
  - pořadí ruštiny a polštiny se zatím nedá zjistit
  - původní teze, že shoda je největší u řídkých sloves, se zatím nedala potvrdit
-

Shrnutí a nové otázky

- fenomén dokonavých performativ existuje také v češtině
  - ALE: teze o tom, že je fenomén v češtině častější než v ruštině a polštině, se zdá nepravděpodobná
  - máme nyní dvě možnosti:
    - můžeme otestovat opačnou tezi, totiž že je fenomén v češtině řidší než jinde
    - anebo tezi, že fenomén se ve všech třech jazycích řídí podle podobných pravidel, která jsou však zkomplikována dalšími faktory (např. polysémií sloves)
  - další důležitou otázkou je, jako sémantickou nebo spíše pragmatickou funkci má perfektivizace
-

Děkujeme za pozornost

Kontakt:

SFB 833

Stefan Heck, M.A.

Nauklerstr. 35, 72074 Tübingen

Telefon: +49 7071 29-72732

s.heck@uni-tuebingen.de